

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης
Γιώργος Μιχελακάκης

Πολιτιστικός ιμπεριαλισμός και παγκοσμιοποίηση

**Οι πίνακες κρέμονται στα μουσεία
 μέχρι να γίνουν αριστουργήματα.
 Όπως οι έγκλειστοι αλήτες στις φυλακές
 μέχρι να γίνουν εγκληματίες.**

Νικόλας Κάλας

Η κατάσταση που περιγράψαμε σχετικά με την έλλειψη ανανέωσης της κουλτούρας ώστε να εκφραστεί δυναμικά και δημιουργικά η ζωή των μεταναστών, δεν είχε μόνο ως αιτία τους θεσμούς των εθνικών κέντρων, αλλά και τον ιμπεριαλισμό της κυρίαρχης κουλτούρας στην Αυστραλία.

Η κουλτούρα ενώ ειδώθηκε από τα εθνικά κέντρα ως μέσο διαιώνισης του παραδοσιακού status, είχαμε και το παγκόσμιο κεφάλαιο που ως μέσο για την επίτευξη των γεωπολιτικών ανακατατάξεων με σκοπό το άνοιγμα και άλωση νέων αγορών, επέβαλε την πολιτιστική ομογενοποίηση σε πλανητική κλίμακα.

Με τη νέα περίοδο που άρχιζε με το τέλος του Β΄ πολέμου, υπήρξε ένας κόσμος στην Αυστραλία που θέλησε να απομακρυνθεί από την ασφυκτική επιρροή της Βρετανίας και να αναπτύξει μια δική του ανεξάρτητη κουλτούρα. Αυτό δεν ήταν γραφτό να επιτευχθεί. Η Αυστραλία καθώς ζήτησε την στρατιωτική προστασία της Αμερικής έγινε δορυφόρος της και πολιτιστικά.

Για το Αμερικάνικο κεφάλαιο που βγήκε κερδισμένο από τον πόλεμο, ο μοναδικός αντίπαλος στα οικονομικά του συμφέροντα, ήταν τότε ο σοσιαλισμός ως αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης. Όμως, όπως έγινε η εφαρμογή του σοσιαλισμού στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ευνόησε την αμερικανική προπαγάνδα, για να προβληθεί ο Δυτικός κόσμος ως ο κόσμος της πραγματικής ελευθερίας. Στη διαπάλη μεταξύ των δύο κοινωνικών συστημάτων, η κουλτούρα και η τέχνη χρησιμοποιήθηκαν πλατιά ως μέσο προπαγάνδας. Μάλιστα οι μυστικές υπηρεσίες της CIA και Comintern αντίστοιχα έπεξαν δραστήριο και καθοδηγητικό ρόλο.

Όπως έγραφαν τα εγχειρίδια της CIA στις αρχές της δεκαετίας του 50 «Είναι πιο εύκολο να υποτάξεις με την κουλτούρα έναν λαό από ότι με τα όπλα, γιατί έτσι κάνεις τον αντίπαλο να πιστεύει ότι τα δικά του συμφέροντα ταυτίζονται με τα δικά σου». Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε η οργάνωση Congress for Cultural Freedom, σε 35 χώρες με στόχο «να διαδοθούν οι δυτικές αξίες, και ο δυτικός πολιτισμός παντού, για να αποτελέσουν φραγμό στη διάδοση των σοσιαλιστικών αξιών». Στην Αυστραλία η οργάνωση είχε ως σύνδεσμο με την CIA τον ποιητή McAuley και πρόεδρο για χρόνια τον Sir John Kerr, ο οποίος αργότερα χρημάτισε Γενικός Κυβερνήτης της Αυστραλίας και ο οποίος με εντολή των αμερικανών και των άγγλων έπαυσε την κυβέρνηση του Whitlam. (Frances Stonor Saunders, "Who paid the piper? The CIA and the cultural cold war" 1999. Και: John Pilger, "A Secret Country" 1989).

Το πρόταγμα του πολιτισμού επιστρατεύτηκε και πάλι για να σωθεί ο κόσμος από τους βαρβάρους και τον βαρβαρισμό. Όπως έχει γράψει, ο καθηγητής Tony Fray, από το πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ στο βιβλίο του με τίτλο Old Worlds New Visions, «...Η επίκληση του πολιτισμού ποτέ δεν αποτέλεσε μια ιδέα ουδέτερη. Ιστορικά χρησιμοποιήθηκε για να νομιμοποιηθεί η επιβολή μιας κουλτούρας επί μιας άλλης... Οι μορφές της αποικιοκρατίας μπορεί

να αλλάζουν, αλλά η στρατηγική της κυριαρχίας συνεχίζεται... Ο πολιτισμός ως η εξιδανικευμένη όψη του βαρβαρισμού, αποτέλεσε το ιδεολογικό όπλο της νεοαποικιοκρατίας...»

Αυτό που η αποικιοκρατία πέτυχε σε περασμένους αιώνες καθώς παραμόρφωνε την ιστορία, τη μνήμη, τη φωνή και την εικόνα των λαών που υποδούλωνε, αναλάμβανε τώρα να το κάνει ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός παγκόσμια. Με την μαζική εξαγωγή αμερικανικών κεφαλαίων σε όλο τον κόσμο, και τις νέες συμμαχίες που επιβλήθηκαν, η Αμερική εξήγαγε μαζικά την «ιδέα της αισθητικής» ως θρησκεία των μεσαίων στρωμάτων, για αναπλήρωση της ατομικής υπαρξιακής αγωνίας τους, σαν αυτή που προσφέρει η παγιδευμένη θρησκεία μέσα στον κληροκρατούμενο θεσμό.

Αν για τα εργατικά στρώματα του πληθυσμού η θρησκευτικού τύπου κουλτούρα ήταν ακόμα χρήσιμη, για τα μεσαία στρώματα δεν ήταν, γιατί οι επιστημονικές και καλλιτεχνικές καινοτομίες ανέτρεπαν τις παλιές δοξασίες, έτσι η αισθητική προσφερόταν ως η νέα θρησκεία με όλη την σημασία της λέξης.

Πρέπει να σημειώσουμε πως η αντικατάσταση του θεσμού της θρησκείας από αυτόν της τέχνης, ήταν μια επιθυμία του Γάλλου κοινωνιολόγου Auguste Comte, που από τα μέσα του 19ου αιώνα βλέποντας τον ανηθικισμό της κοινωνίας που επέβαλε ο καπιταλισμός, πάσχιζε να πείσει τους βασιλιάδες και τους τραπεζίτες της εποχής του, να συνδράμουν στην αντικατάσταση της θρησκείας ως ξεπερασμένου θεσμού που δεν ανταποκρίνεται πλέον στον προορισμό του. Ο Comte πέθανε χωρίς να πραγματοποιήσει το όνειρό του.

Αλλά η θρησκεία της αισθητικής που οραματίστηκε ο Comte αποχτούσε μόλις μεταπολεμικά κάτω από την ηγεσία της Αμερικής τον απόλυτο κρατικό υποστηρικτή της. Η αρχή έγινε με την προώθηση του μοντερνισμού. Ενώ ήταν διωκόμενος στην Αυστραλία μέχρι και όλη τη δεκαετία του 1940, από την επόμενη δεκαετία κάτω από τον ιθύνοντα νου της CIA έγινε αποδεκτός για να υπηρετήσει τη βιτρίνα της κοινωνίας. Οι εθνικές γκαλερί λειτούργησαν ως «ζαχαροπλαστεία της τέχνης». Η τέχνη έχασε το κεντρί της. Έγινε θρησκεία όπου μέσα στα νέα μουσεία και τις πινακοθήκες που ξεφυτρώνουν παντού σαν μανητάρια εκληρώθηκε η προφητεία του Ησαΐα για το ειρηνικό βασίλειο όπου ο λύκος θα ζει με το πρόβατο, η λεοπάρδαλη θα ξαπλώνει παρέα με το κατσίκι και το

λιοντάρι θα τρώει άχυρο, όπως το βόδι.

Ο πολιτισμικός σχετικισμός με την επίταση της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας κατέστησε τον πλανήτη ολόκληρο ομογενοποιημένη αγορά, άμβλυσε τις πολιτιστικές διαφορές, και τις μετέτρεψε σε διακοσμητικό στοιχείο των μαζικών καταναλωτικών κοινωνιών.

Έτσι οι μετανάστες μπορούν να χορεύουν, να τρώνε και να ντύνονται όπως θέλουν, ακόμα και οι σεξουαλικές «παρεκκλίσεις» έγιναν αποδεκτές, αρκεί η υπάρχουσα οικονομική δομή να μη θιγεί. Μπορεί όποιος θέλει να τραγουδά αντάρτικα τραγούδια, αλλά δεν μπορεί να κάνει αντάρτικο. Μπορεί να τραγουδά τα δημοτικά τραγούδια, αλλά επειδή το παρελθόν είναι πεθαμένο, μόνο μνημονικά ξαναζεί στις επετειακές γιορτές. Ο ποντιακός χορός δεν εξυπηρετεί πιά πολεμικές προετοιμασίες. Η εκρηκτική του κινησιολογία προσλαμβάνεται αισθητικά. Ο σκοπός του έχει μετατοπιστεί, για να υπηρετεί την προβολή μιας συγκεκριμένης ταυτότητας, την οποία έχει ανάγκη το σύγχρονο άτομο, καθώς νοιώθει χαμένο μέσα σε μια κοινωνία χωρίς ουσιαστικούς δεσμούς. Η μετατόπιση μέσα στο χρόνο της κουλτούρας των μεταπολεμικών μεταναστών από κάτι ζωντανό που αντιστοιχούσε –ακόμα και με την αστυφιλία στην Ελλάδα– σε μορφές ομαδικότητας της καθημερινής ζωής, μεταβλήθηκε τώρα στο χώρο της μετανάστευσης σε ανάμνηση. Και έγινε μια ανάμνηση τυραννική, διότι η ζωή εδώ οδηγεί όλο και περισσότερο στην μοναξιά και τον ατομικισμό.

Την αποχώριση από την ομάδα και την είσοδο στον ατομικισμό και στην πολιτιστική μοναξιά, δεν μπόρεσε ο μεταναστευτικός κόσμος να τη αντιμετωπίσει στην πηγή της. Η μοναξιά τον έκανε να κοιτάει πίσω στο εξιδανικευμένο παρελθόν και να το αναπαράγει. Με τον τρόπο αυτό η κουλτούρα χωρίστηκε από την καθημερινή υλική πραγματικότητα. Η συνείδηση διαμερισματοποιήθηκε και με αυτόν τον τρόπο αναισθητοποιήθηκε. Η παραδοσιακή κουλτούρα του χωριού και οι συμβολισμοί δεν ήταν δυνατό να μετεξεληχθούν σε κουλτούρα της πόλης, του εργοστασίου και του σουπερμάρκετ.

Αλλά ο πολιτιστικός σχετικισμός μέσα σε συνεχιζόμενες δομικές ανισότητες που δημιούργησε τεράστιες εντάσεις μεταξύ των μεταναστών και των παιδιών τους λειτούργησε και ως μια κρυφή agenda για την ανακύκλωση των άνισων σχέσεων, όπου όλοι ανεξάρτητα καταγωγής και κουλτούρας έχουν θέση μέσα σε μια οργανική κοινωνία, η οποία αναπαράγει τα πλαίσια «μιας διαρκούς σχέσης Αφέντη/δούλου» και «η οποία εξασφαλίζει διαιώνιση των σχέσεων εξουσίας και των μορφών επικυριαρχίας που νομιμοποιούν την καπιταλιστική διοργάνωση του κοινωνικού χρόνου και της οικονομικής δραστηριότητας». (Β. Καραλής. «Η ψυχοδυναμική των διαπολιτισμικών επαφών. Η ελληνική παρουσία στην αυστραλιανή κοινωνία και η ανάδυση του ελληνοαυστραλιανού υποκειμένου», 2009).

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Στη φωτογραφία:

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)